

Madeira – ostrov ptáků

Text a foto: Ivan MIKŠÍK

www.natureblink.com

Madeira. Také se vám při vyřknutí tohoto jména vybaví hlavně madeirské víno? Alespoň mně, když jsem dostal nabídku na spolupráci s madeirskou univerzitou, se představila vína vybavila. Když jsem ale prostudoval literaturu, mé srdce amatérského ornitologa zaplesalo – jedná se, alespoň v rámci Evropy, o skutečně ojedinělou ornitologickou lokalitu. Vyskytují se zde 3 endemické druhy, 5 poddruhů a navíc zde hnízdí i jeden z nejhroženějších druhů ptáků na světě! A pro Středoevropana je zde i skvělá možnost pozorování mořských ptáků. Tento ostrov v mnoha ohledech splňuje představy o ohrožených ostrovních lokalitách – endemické druhy a poddruhy jsou zde silně náchylné k ohrožení své existence.

dlohoprstý (*Columba trocaz*), králíček madeirský (*Regulus madeirensis*) a buřňák madeirský (*Pterodroma madeira*). Z druhů endemických pro Makaronésii žijí na Madeiře čtyři – buřňák kapverdský (*Pterodroma feae*), kanár divoký (*Serinus canaria*), linduška kanárská (*Anthus bertheloti*) a rorýs jednobarvý (*Apus unicolor*). Samozřejmě zde žije, jak je pro ostrovní lokality obvyklé, množství endemických poddruhů (5 pro Madeiru a dalších 13 pro Makaronésii).

Proč zrovna Madeira?

Madeirské souostroví se nachází v Atlantickém oceánu, 630 km od Maroka a 900 km od Lisabonu, a patří Portugalsku. Skládá se z pěti větších ostrovů (vlastní ostrov Madeira je největším) a několika menších ostrůvků o celkové ploše 794 km². Spolu s Kanárskými ostrovy, Azory a Kapverdy jej zahrnujeme do společného pojmu Makaronésie. V řečtině Makaronésie znamená „Šťastné ostrovy“ a označuje bájný ostrovní ráj za okrajem světa. Ostrov Madeira se řadí k významným biologickým oblastem světa, což dokládá i zařazení lesů Laurisilva do Seznamu světového dědictví UNESCO (označení Laurisilva je odvozeno od převládajících druhů dřevin z čeledi vavřínovitých – *Lauraceae*).

Z ornitologického hlediska je Madeira skutečně zajímavou oblastí. Bylo zde zaznamenáno 300 druhů ptáků, z toho 43 hnízdících. Tři druhy jsou plně endemické pro Madeiru – holub

Kdy se vypravit na cestu?

Na tuto jednoduchou otázku není jednoznačná odpověď. A nebo vlastně ano – kdykoliv. Sám jsem tento ostrov navštívil čtyřikrát v různých obdobích a každé mělo své kouzlo – jak hnízdění, tak i zimní období. V každé době máte velkou šanci vidět vzácné druhy ptáků, každoročně je hlášeno pozorování nových druhů. Bohužel také turistická sezóna trvá po celý rok a je v podstatě limitovaná pouze počtem lůžek v hotelech.

Rady k nezaplacení

- K pěším výpravám do hor je ideální využít cest u vodních kanálů „levadas“, které vedou napříč ostrovem po úbočích hor nebo i tunele skrz hory. Je to rozhodně úžasný zážitek, vřele doporučuji. Jinak je pěší turistika obtížnější, ostrov se totiž poměrně příkře zvedá od

Mezi skvosty madeirské přírody patří i monarcha východní (*Danaus chrysippus*)

mořské hladiny až do výše přes 1800 m n. m. a svahy hor jsou rozeklané ostrými údolímí. A tak vedou silnice podél ostrova buď dolů do údolí, nebo nahoru na úbočí. Samozřejmě mimo dálnic, které vedou prakticky pouze po mostech a tunelech.

- Ceny výrazně nevybočují ze západoevropského prostředí. V samoobsluhách se dá ve městech snadno a za přijatelnou cenu nakoupit (největší síť obchodů se jmenuje Sá).

Kameňáček pestrý je běžným ptákem pobřeží

- V horách se velmi často mění počasí (k horšímu). Obecně bývají hory velmi často zahaleny do oblak, změny počasí (ochlazení, déšť) mohou přijít velmi rychle.
- Existují i specializované cestovní agentury zaměřené na pozorování ptáků, lze si také najmout loď na výlet za ptáky a po ostrovech (lze doporučit pro skupinu ornitologů). Sám jsem to nevykoušel, ovšem obzvláště Seveřané tyto výlety nadšeně popisují.
- Ornitologicky významné a aktualizované informace o ostrově najdete na internetové adrese <http://madeira.seawatching.net>.
- Mořské ptáky lze pozorovat prakticky všude na pobřeží, včetně přístavu a přilehlých oblastí hlavního města Funchal. Asi nejznámější lokalitou je Porto Moniz na severozápadě.
- Východní výběžek ostrova, Ponta de São Lourenço, je charakterizován suchým a teplým klimatem, vyskytuje se zde např. linduška kanárská, přírodní scenérie jsou úchvatné.
- Rozhodně stojí za to navštívit vavřínové lesy v centrální části (domov např. holuba dlouhoprstého), stejně tak i horskou oblast Pico do Areeiro (hnízdíni oblast buřňáka madeirského).

„Nejlepší ptáci“

Nejatraktivnějšími druhy ptáků jsou endemité. Buřňák madeirský (*Pterodroma madeira*) patří k neohroženějším druhům na světě. Hnízdí

Kanár divoký je hojným endemitem Makaronésie

v horách a na zemi v omezené centrální horské oblasti (Pico do Areeiro). Svá hnízda ptáci navštěvují v noci, ve dne létají nad mořem. V současné době je jejich stav odhadován na 65 až 80 hnízdících párů. Velkým nebezpečím je pro ně plánovaná výstavba radarové stanice NATO blízko vrcholu Pico do Areeiro. Proti tomuto záměru se zvedla vlna odporu spolu s podpísou akcí organizovanou BirdLife International.

Po pravdě řečeno, rozlišení tohoto druhu od buřňáka kapverdiského (*Pterodroma feae*) je v polních podmínkách skoro nemožné, a proto se v pozorováních uvádí jako buřňák madeirský/kapverdiský. Ovšem i takové údaje mají svoji váhu, vždyť celkový počet buřňáka kapverdiského je odhadován na 1000–1500 párů! Jedinou jistotou identifikace je tedy noční výprava na hnízdiště (možná pouze v doprovodu průvodce) a poslech jeho hlasu.

Jedním z nejběžnějších druhů je kanár divoký, endemit Makaronésie, předek z klecí dobře známého kanára. V přírodě nenápadný pták, patří mezi pěnkavovité (podobný např. našemu zvonohlíkoví), byl vyslechnut do širokého spektra forem. Do Evropy jej po roce 1478 dovezli Španělé poté, co dobyli Kanárské ostrovy.

Z introdukovaných druhů lze zmínit astrilda vlnkovaného (*Estrilda astrild*), jehož stav je odhadován na více než 100 ptáků.

Křížem krázem ostrovem

Vzhledem k velikosti a rozmanitosti ostrova je ideální nejprve projet jeho význačné lokality turistickým autobusem či autokarem. V podstatě stačí dva výletní dny – na východ a západ ostrova. Přesto, že se jedná o turistické akce, i ornitolog si přijde na své, protože na přírodně zajímavých lokalitách bývají delší zastávky. Osobně jsem si mnoho sliboval od pozorování mořských ptáků z pobřeží. Jako ideální se zdál výlet na západ ostrova. V jeho programu jsou vyhlášena místa jako Cabo Girao a hlavně Porto Moniz. Ano, z hlediska pozorovacích míst je to určitě výborné řešení, ale právě zde se projevily omezení turistické výpravy. Za půlhodinku vyměřeného času přece jen nemáte mnoho času na pozorování. I tak lze vidět několik druhů racků (nejčastěji středomořský a žlutohý) a v dále i různé buřňáky (nejčastěji buřňák šedý). Co je ovšem při tomto pozorování nejpodstatnější: člověk potřebuje stativový dalekohled! Ve výsledku tyto placené výlety slouží spíše k obecnému seznámení s přírodou ostrova. A je s čím se seznamovat! Už jen rozmanitost klimatu – od vlhkého teplého (Madeirané s hrstí přirovnávají tyto lokality k Amazonii) po vysokohorské klima skalnatých štítů či suché teplé podnebí Ponta de São Lourenço. I přes nevýhody těchto výletů lze pozorovat zajímavé druhy. Např. při zastávce v městečku Santana, kde jsou hlavní turistickou atrakcí domy ve tvaru A, jsem sledoval exemplář endemického poddruhu káněte lesního (*Buteo buteo harterti*).

Krásným zážitkem je i oběd s přáteli v restauraci blízko vrcholu Pico do Areeiro, kde hníz-

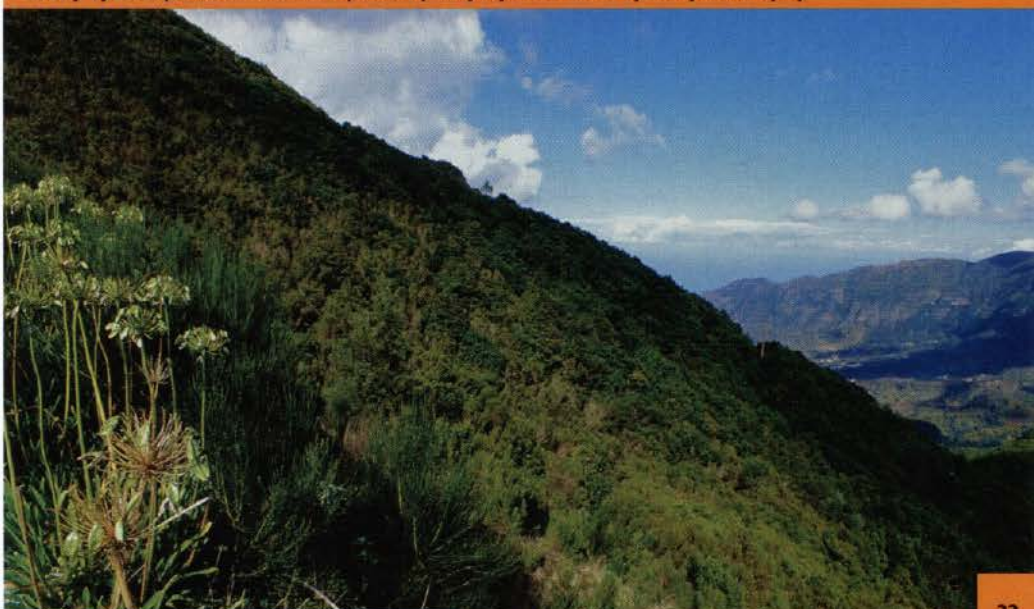
Volavka stříbřitá je často k vidění při pobřeží města Funchal

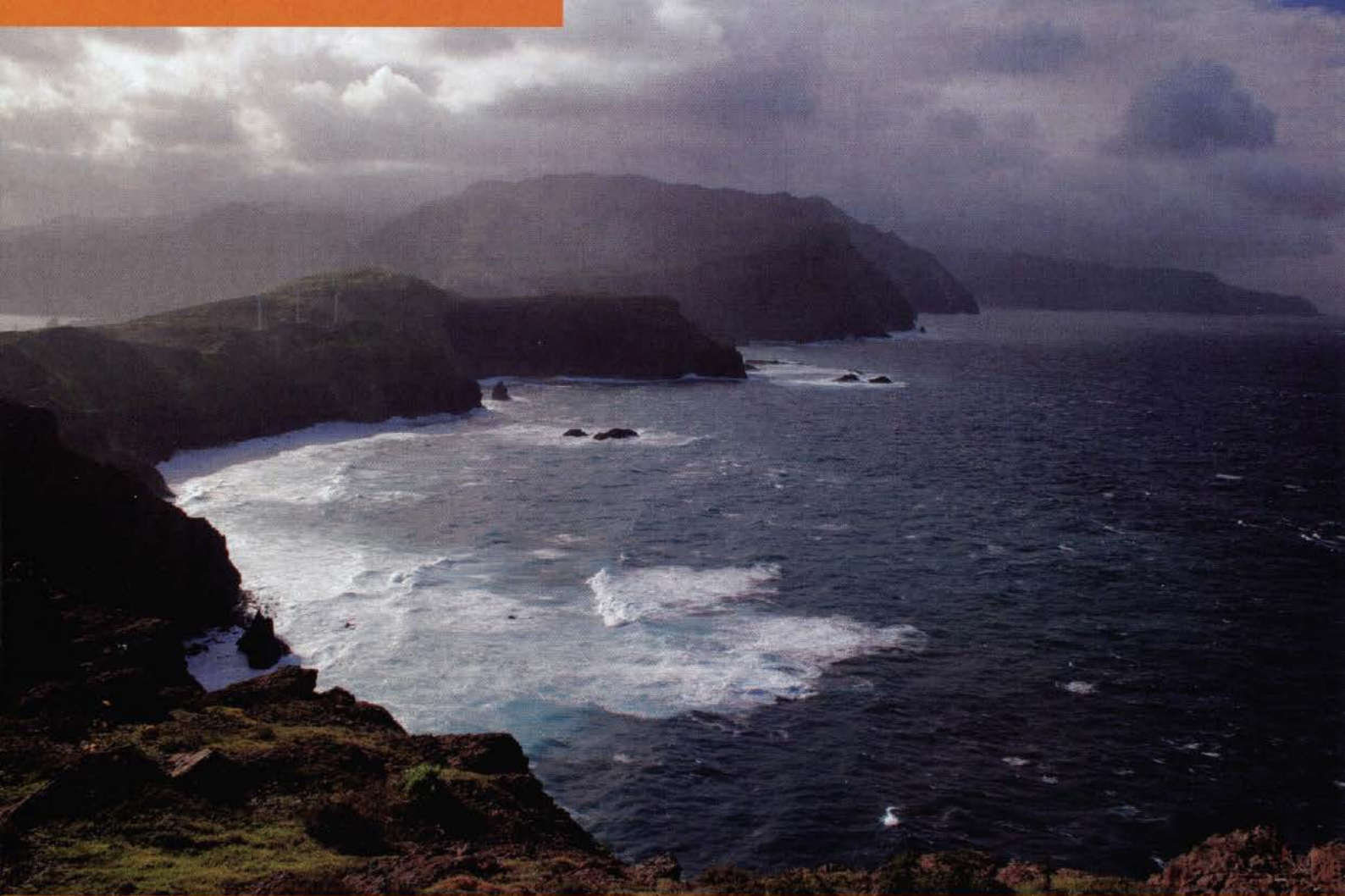
dí „legendární“ buřňák kapverdiský. Bohužel, ke sledování (lépe řečeno poslechu) je třeba navštívit lokalitu v noci.

Město? Město!

Vzhledem k tomu, že jsem byl pracovně vázán na hlavní město Funchal, uplatnil jsem své hlavní ornitologické aktivity zde. A po pravdě řečeno, není čeho litovat. V přístavu a nábřeží lze vedle racků zcela běžně pozorovat kameňáčky pestré, volavky stříbřité, endemický poddruh konipasa horského (*Motacilla cinerea schmitzi*) a mnoho dalších. Např. jako rarita zde byl pozorován i „nás“ racek chechtavý. Z města stačí vyjet lanovkou na vrchol Monte a dostaneme se

Svahy vyšších partií centrálního pohoří poskytují nádherné výhledy do krajiny

Pohled na ostrov z východního výběžku

do úplně jiného prostředí – lesa. Jsou zde i velké botanické zahrady. Najdeme tu další endemické poddruhy např. pěnkavy obecné (*Fringilla coelebs maderensis*). Má se zde vyskytovat i endemický králíček madeirský.

Pro mě ale bylo ornitologicky nejzajímavější západní pobřeží Funchal od Ponta da Cruz. Podél strmého kamenitého srázu pobřeží se zde vine cesta pro pěší lemovaná porostem křoví. Kolem srázu, obzvláště za větrného počasí, létají velmi blízko racci. Rovněž zde loví pár poštolek (endemický poddruh *Falco tinnunculus canariensis*). Za silného větru se třepotají velmi blízko cesty, ale v tomto počasí je skoro nemožné udržet alespoň na chvíli fotoaparát s teleobjekti-

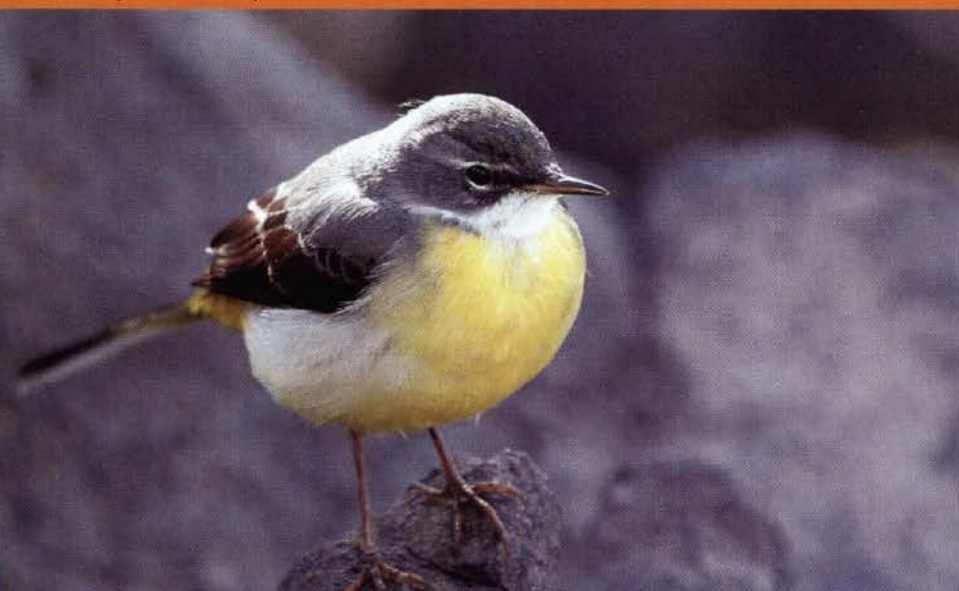
vem v klidu, i robustní stativ padá. V křovinách se hojně potulují hejna kanára divokého (na Madeiře se vyskytuje asi obdobně jako u nás vrabec). Mezi nimi poletují pěnice černohlavé (endemický poddruh *Sylvia atricapilla heineken*).

V listopadu 2004 jsem zde na mžik zahlédl netypického žlutého ptáka s robustním zobákem. Podářilo se mi k němu ve skrytu přiblížit. Na chvíli zapózoval na větvici – a ulétl nenávratně pryč. Marně jsem na stejné místo chodil další 4 dny – již se neukázal. Zbytek pobytu na Madeiře listuji v knihách, pozorovaného ptáka nemohu nikde najít. Ještě že jsem ho vyfotil! Nebudu ani zdůrazňovat, jak jsem byl nervózní v Praze při vyvolání filmu – bude na něm něco? Sláva,

Snovač zahradní – první nález na Madeiře

Endemitní poddruh konipasa horského

je! A nakonec determinace – snovač zahradní (*Ploceus cucullatus*), běžný pták subsaharské Afriky, ale na Madeiře (a nejspíš ani v Evropě) ještě nezaznamenan! Bohužel, Faunistická komise portugalských ornitologů k tomuto nálezu za rok a půl nevydala oficiální stanovisko. A v dalším roce jsem už snovače samozřejmě nepotkal.

A závěrem?

Madeira je skutečně krásným ostrovem a fascinující ornitologickou lokalitou. Mimo návštěvu hlavního ostrova musí být úžasný i lodní výlet na ostrůvky (Desertas), případně i na 300 km vzdálené ostrovy Salvage (Ilhas Selvagens). Pro pozorování mořských ptáků lze více než doporučit silný stativový dalekohled.

Myslím, že každý, kdo Madeiru navštívil, se na ni bude rád vracet. Všem ji mohu vřele doporučit. |